

Sygn. akt **XXVIII C 19928/22**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **27 czerwca 2023 roku**

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVIII Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: sędzia del. Michał Maj

Protokolant: Julia Kraszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu **27 czerwca 2023 roku** w Warszawie

sprawy z powództwa **M. D. (1), P. D. i M. D. (2)**

przeciwko (...) z **siedzibą w W.**

o ustalenie i zapłatę

1. ustala, że umowa pożyczki hipotecznej numer (...) z dnia 17 listopada 2008 roku jest nieważna,
2. zasądza od pozwanego na rzecz:
 - a. powódki **M. D. (1)** kwotę **4.300 zł (cztery tysiące trzysta złotych)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia **12 maja 2023 roku** do dnia zapłaty,
 - b. powodów **P. D. i M. D. (2)** kwotę **57.469,82 zł (pięćdziesiąt siedem tysięcy czterysta sześćdziesiąt dziewięć złotych 82/100)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia **12 maja 2023 roku** do dnia zapłaty,
3. oddala powództwo w pozostałej części,
4. zasądza tytułem zwrotu kosztów procesu od pozwanego na rzecz:
 - a. powódki **M. D. (1)** kwotę **3.893,67 zł (trzy tysiące osiemset dziewięćdziesiąt trzy złote 67/100)**,
 - b. powodów **P. D. i M. D. (2)** kwotę **7.957,33 zł (siedem tysięcy dziewięćset pięćdziesiąt siedem złotych 33/100)**.

Sygn. akt **XXVIII C 19928/22**

UZASADNIENIE

Strona powodowa (dalej także jako: pożyczkobiorca, konsument) wniosła (k. 273) o:

- ustalenie, że umowa pożyczki hipotecznej zawarta pomiędzy stronami jest nieważna,
- zasądzenie od strony pozwanej (dalej: pozwany, pozwany bank, bank, pożyczkodawca) kwoty 61.769,82 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia doręczenia pozwu do dnia zapłaty.

Pozwany wniosł o oddalenie powództwa.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 17.11.2008 r. została zawarta umowa pożyczki hipotecznej nr (...), na podstawie której (...) Bank (...) S.A. w W. (poprzednik prawny pozwanego) udzielił stronie powodowej pożyczki hipotecznej. Umowa zawierała postanowienia o następującej treści.

Przeznaczenie pożyczki: nieoznaczony cel konsumpcyjny (§ 1 ust. 1).

Kwota i waluta pożyczki: 87.801 CHF. W przypadku pożyczki udzielonej w walucie obcej CHF/EUR/USD kwota pożyczki zostanie wypłacona w złotych wg kursu kupna danej waluty zgodnie z obowiązującą w banku w dniu uruchomienia pożyczki tabelą kursów walut dla produktów hipotecznych w (...) Bank (...) S.A. (§ 2 ust. 1).

Okres kredytowania: od 17.11.2008 r. do 12.11.2037 r. (§ 2 ust. 2).

Oprocentowanie pożyczki (na które składa się marża banku i stawka referencyjna) na dzień podpisania umowy: 6,38% (§ 2 ust. 3).

Stawka referencyjna na dzień podpisania umowy: 3M-LIBOR (§ 2 ust. 4)

Marża banku: 3,50% (§ 2 ust. 6).

Sposób uruchomienia pożyczki: kwota pożyczki wyrażona w CHF pomniejszona o kwotę prowizji i składki, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 1 i 2 umowy zostanie przelana, w złotych na rachunek wymieniony w pkt 17 umowy (§ 2 ust. 16).

Nr rachunku pożyczkobiorcy: numer rachunku wskazany we wniosku o uruchomienie pożyczki, o którym mowa w § 6 ust. 2 pkt 1 umowy (§ 2 ust. 17).

Wysokości prowizji przygotowawczej oraz opłat z tytułu ubezpieczeń pobieranych przez bank: 1. prowizja przygotowawcza: 1.229,22 CHF pobrana przez bank z kwoty pożyczki, 2. opłata z tytułu ubezpieczenia spłaty pożyczki: 737,53 CHF pobrana przez bank z kwoty pożyczki (§ 3 ust. 1).

Opłaty i prowizje wyrażone w innej walucie niż waluta polska płatne są w złotych przy zastosowaniu następujących kursów: 1) dla pożyczki udzielonej w CHF/EUR/USD kwota prowizji, o której mowa w pkt 1 ust. 1 powyżej ustalana jest wg średniego kursu tej waluty stosowanego przez NBP w dniu płatności prowizji, 2) dla pożyczki udzielonej w CHF/EUR/USD kwota prowizji, o której mowa w pkt 1 ust. 2, 4 i 5 powyżej ustalana jest wg średniego kursu tej waluty stosowanego przez NBP w dniu płatności opłaty, 3) za dzień płatności opłat i prowizji uznaje się dzień ich wpływu na rachunek banku, 4) za dzień płatności opłat z tytułu ubezpieczenia, o których mowa w pkt 1 ust. 2, 4 i 5 powyżej uważa się dzień ich wpływu na rachunek banku w przypadku kontynuacji ubezpieczenia. W pozostałych przypadkach za dzień płatności opłat z tytułu ubezpieczenia, o których mowa w pkt 1 ust. 2, 4 i 5 powyżej uważa się dzień uruchomienia pożyczki w przypadku płatności pierwszej opłaty i ostatni dzień ochrony ubezpieczeniowej w przypadku jej kontynuacji, 5) prowizje i opłaty wymienione w ust. 1 pkt 1-5 powyżej płatne są w kasie banku, o ile zgodnie z dyspozycją pożyczkobiorcy, prowizja i opłata, o której mowa w ust. 1 pkt 1-5 powyżej nie zostały potrącone w kwoty pożyczki, 6) opłaty i prowizje inne niż wymienione w ust. 1 pkt 1-5 płatne są po kursie sprzedaży danej waluty zgodnie z obowiązującą w banku tabelą kursów walut dla produktów hipotecznych w (...) Bank (...) Spółka akcyjna w dniu płatności zobowiązania (§ 3 ust. 2).

Bank zobowiązuje się uruchomić pożyczkę w kwocie wymienionej w § 2 ust. 1 umowy pomniejszonej o kwotę prowizji i opłaty, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 1-2 umowy przelewem na rachunki wskazane w § 2 ust. 17 umowy, o ile zostaną spełnione warunki określone w ust. 2 poniżej (§ 6 ust. 1).

W przypadku pożyczki udzielonej w CHF/EUR/USD kapitał, odsetki oraz inne zobowiązania z tytułu pożyczki, poza wymienionymi w § 3 ust. 1 umowy wyrażone w walucie obcej spłacane będą w złotych jako równowartość kwoty podanej w walucie przeliczonej: 1) wg kursu sprzedaży waluty zgodnie z obowiązującą w banku w dniu spłaty zobowiązania określonym w harmonogramie, o którym mowa w ust. 1 powyżej, tabelą kursów walut dla produktów hipotecznych w (...) Bank (...) S.A. w przypadku wpłat dokonanych przed tym terminem lub w tym terminie, 2) wg

kursu sprzedaży waluty zgodnie z obowiązującą w banku w dniu wpływu środków na rachunek wskazany w § 2 ust. 15 umowy tabelą kursów walut dla produktów hipotecznych w (...) Bank (...) S.A. w przypadku wpłat dokonanych po dniu określonym w harmonogramie, o którym mowa w ust. 1 powyżej (§ 12 ust. 4).

Pożyczkobiorca oświadcza, iż znane jest mu ryzyko wynikające ze zmiany kursu waluty obcej w stosunku do złotych polskich w przypadku gdy umowa pożyczki dotyczy pożyczki udzielonej w walucie obcej, w której wyrażona jest waluta pożyczki. O istnieniu tego ryzyka został poinformowany w trakcie procedury udzielania pożyczki przez pracownika lub przedstawiciela banku. W przypadku wzrostu kursu waluty pożyczki do złotych polskich, nastąpi odpowiedni wzrost jego zadłużenia w złotych wobec banku z tytułu zaciągniętej pożyczki, co może spowodować, że ustanowione prawne zabezpieczenie stanie się niewystarczające, a zdolność pożyczkobiorcy do obsługi zadłużenia ulegnie pogorszeniu. Powyższe może skutkować konsekwencjami wynikającymi z § 17 ust. 1 umowy pożyczki (§ 18 ust. 9).

Dowód: umowa – k. 40-46.

Zawarcie powyższej umowy zostało poprzedzone złożeniem przez stronę powodową zaakceptowanego przez bank wniosku o udzielenie pożyczki na cel dowolny w kwocie 240.000 zł, w walucie CHF. We wniosku wskazano, że M. D. (2) jest zamężna, ma wykształcenie średnie i prowadzi działalność gospodarczą (usługi porządkowe), P. D. jest żonaty, ma wykształcenie zawodowe i prowadzi działalność gospodarczą (usługi ogólnobudowlane), a M. D. (1) jest rozwiedziona, ma wykształcenie zawodowe, jest emerytką i uzyskuje dochody z umowy o dzieło jako pracownik fizyczny,

Dowód: wniosek – k. 123-130, decyzja – k. 132.

W dacie zawarcia umowy M. D. (2) i P. D. posiadali zarejestrowaną działalność gospodarczą pod adresem ul. (...), W..

Dowód: CEIDG – k. 149, 151.

Pożyczka została uruchomiona w dniu 18.11.2008 r. kwotą 210.551,42 zł. Strona powodowa uiszcza wobec pozwanego łącznie kwotę 61.769,82 zł tytułem spłaty rat pożyczki w okresie od dnia 12.11.2010 r. do dnia 12.05.2014 r.

Dowód: zaświadczenie – k. 47-52

Pożyczka została zaciągnięta w celu zakupu działki przeznaczonej na budowę domu mieszkalnego. Strona powodowa nie prowadziła działalności gospodarczej związanej z umową pożyczki. Strona powodowa nie negocjowała z bankiem postanowień umowy dotyczących sposobu powiązania pożyczki z kursem waluty obcej oraz sposobu przeliczania kursu waluty obcej. Przed zawarciem umowy przedstawiciel banku nie powiedział, na czym polega mechanizm powiązania pożyczki z kursem CHF, ani w jaki sposób jest tworzona tabela kursowa banku. Osoby reprezentujące bank nie udzieliły również informacji, że spłata pożyczki w walucie polskiej spowoduje obciążenie pożyczkobiorcy kosztami spreadu. Stronie powodowej nie wyjaśniono, w jaki sposób wzrost kursu CHF wobec PLN może przełożyć się na wysokość kapitału i rat pożyczki oraz nie przedstawiono wykresów obrazujących, jak we wcześniejszych latach kształtował się kurs CHF/PLN ani w jaki sposób zmiana tego kursu wpłynęłaby na wysokość rat i zadłużenia pożyczkobiorcy. W czasie zawierania umowy pożyczki strona powodowa nie posiadała wykształcenia z zakresu ekonomii, finansów ani bankowości i nie miała doświadczenia w pracy w bankach ani innych instytucjach finansowych). Strona powodowa nie posiadała także żadnych dochodów ani oszczędności w CHF. Strona powodowa zna i rozumie skutki nieważności umowy pożyczki i zgadza się na stwierdzenie nieważności tej umowy. Powodowie P. i M. D. (2) są małżonkami, a w ich związku obowiązuje ustrój ustawowej wspólności majątkowej. M. D. (1) opłacała raty kredytu w średniej wysokości około 100 miesięcznie, pozostała część była regulowana przez P. i M. D. (2).

Dowód: przesłuchanie strony powodowej – k. 246-249.

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły wymienione dokumenty, których treść ani autentyczność nie była kwestionowana przez strony, oraz zeznania strony powodowej, które były spójne, logiczne, konsekwentne i pobawione sprzeczności oraz znajdowały potwierdzenie w pozostałych dowodach. Powyższe dowody były wystarczające dla oceny stanowisk i żądań stron, zaś pozostałe dowody zostały pominięte, ponieważ nie miały istotnego znaczenia dla

rozstrzygnięcia sprawy, a ich przeprowadzenie skutkowałoby zbędnym przedłużeniem postępowania. W szczególności Sąd nie dokonywał ustaleń na podstawie regulaminu obowiązującego od 2011 r., skoro umowa pożyczki hipotecznej została zawarta w 2008 r.

Dowód z opinii biegłego został pominięty, ponieważ przeprowadzenie przez biegłego wyliczeń byłoby zbędne wobec stwierdzenia, że umowa pożyczki jest nieważna, a rozpoznanie sprawy nie wymagało wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 k.p.c.).

Dowód z zeznań świadka A. S. i D. M. zgłoszony przez pozwany bank został pominięty, gdyż żaden z tych świadków nie brał udziału w procesie dotyczącym umowy, której dotyczy niniejsza sprawa, a zatem nie był w stanie przedstawić faktów dotyczących okoliczności zawarcia tej umowy, natomiast ogólne informacje dotyczące zawierania podobnych umów oraz funkcjonowania pozwanego banku nie miały istotnego znaczenia.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo jest zasadne.

Status konsumenta i przedsiębiorcy, brak negocjacji i świadczenia główne.

Dowody przeprowadzone w sprawie nie budzą wątpliwości co do tego, że umowa pożyczki wiąże się z działalnością gospodarczą pozwanego, a zarazem brak jest takiego związku w przypadku pożyczkobiorcy, a zatem należy go uznać za konsumenta (art. 22¹ k.c.). Fakt prowadzenia przez powodów działalności gospodarczej w dacie zawarcia umowy nie zmienia tej umowy, ponieważ żaden dowód nie wskazuje na to, aby ta działalność była związana z zawartą przez powodów pożyczką, tym bardziej że została ona zaciągnięta na „cel konsumpcyjny” (§ 1 ust. 1 umowy).

Ciężar dowodu, że § 2 ust. 1 zdanie pierwsze umowy w zakresie ustalającym walutę zobowiązania w walucie obcej (dalej: klauzula ryzyka walutowego), § 2 ust. 1 zdanie drugie i § 12 ust. 4 umowy (dalej: klauzule przeliczeniowe) zostały indywidualnie uzgodnione, spoczywał na banku (art. 385¹ § 4 k.c.), który temu ciężarowi nie sprostał - nie można bowiem uznać „wyboru waluty” pożyczki przez konsumenta za negocjacje, skoro sprowadza się to jedynie do zatwierdzenia jednej z kilku możliwości oferowanych przez bank, zaś sam sposób przeliczania kursów walut był ustalany jednostronnie przez bank.

Sama kwota pożyczki (w CHF) nie była uzgodniona indywidualnie, ponieważ ustalenia określonej kwoty franków szwajcarskich dokonał pozwany bank – pożyczkobiorca we wniosku wskazał określoną kwotę w PLN, natomiast bank dokonał jej przeliczenia na CHF według swojej tabeli kursowej, a zatem bez uzgodnienia z konsumentem – podanie kwoty pożyczki w walucie obcej było konieczne z uwagi na konstrukcję pożyczki denominowanej i nie wynikało z woli konsumenta, którego celem było uzyskanie środków w PLN.

Obie grupy postanowień umownych określają świadczenia główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ nie tylko samo powiązanie pożyczki z walutą obcą, ale również sposób dokonywania przeliczeń walutowych koniecznych do realizacji takiej umowy określają samą istotę umowy pożyczki denominowanej w walucie obcej.

Niejednoznaczność i abuzowność klauzul ryzyka walutowego.

Na banku udzielającym pożyczki powiązanej z walutą obcą ciąży obowiązek udzielenia pożyczkobiorcy niezbędnych informacji dotyczących skutków zawarcia tej umowy, tj. „po pierwsze, pożyczkobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu w obcej walucie, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku dewaluacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie. Po drugie, przedsiębiorca, w niniejszym przypadku bank, musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, zwłaszcza w przypadku, gdy konsument będący pożyczkobiorcą nie uzyskuje dochodów w tej walucie.”¹ Przytoczone stanowisko zostało wprawdzie wyrażone

w odniesieniu do umowy kredytu, ale ma ono zastosowanie także do umowy pożyczki. Wszelkie wątpliwości co do spełnienia przez bank wymogu przejrzystości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta.²

Sąd zauważa przy tym, że ryzyko kursowe w przypadku pożyczki denominowanej w walucie obcej było dalej idące aniżeli przy pożyczce indeksowanej w walucie obcej. Mianowicie obciążenie tym ryzykiem w wypadku pożyczki indeksowanej następowało w dacie wypłaty pożyczki (bank ustalał wówczas saldo zadłużenia w walucie obcej), podczas gdy w przypadku pożyczki denominowanej ryzyko to pojawiało się już w chwili podpisania umowy, skoro pożyczkobiorca nie wiedział, jaki kurs waluty obcej będzie miał zastosowanie w dacie wypłaty pożyczki. Tym samym pojawiało się ryzyko, że pożyczkobiorca otrzyma od banku mniej pieniędzy aniżeli potrzebuje. Od tego rodzaju problemu wolna była natomiast pożyczka indeksowana, skoro wprost przewidywała kwotę, która była wypłacana pożyczkobiorcy.

Strona powodowa nie uzyskała wspomnianych informacji od pozwanego. Oznacza to, że klauzula ryzyka walutowego nie została sformułowana w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c.), ponieważ nie pozwalała pożyczkobiorcy na zrozumienie wszelkich konsekwencji finansowych wiążących się z zawarciem pożyczki powiązanej z kursem waluty obcej.

Ponadto postanowienie to kształtuje prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Mianowicie zawarcie umowy pożyczki powiązanej z walutą obcą wiązało się z powstaniem ryzyka kursowego, polegającego na tym, że znaczna zmiana kursu walut mogła prowadzić do istotnej zmiany wysokości zobowiązania jednej ze stron, a skala tego ryzyka była nieograniczona. Pozwany bank zabezpieczał się przed tym ryzykiem stosownymi transakcjami (których koszty były pokrywane m.in. ze spreadów pobieranych od pożyczkobiorców), natomiast pożyczkobiorcy w praktyce nie mieli już takiej możliwości. W tej sytuacji należało wymagać od banku będącego profesjonalistą udzielenia stosowanych informacji i pouczeń konsumentom, którzy byli stroną słabszą i gorzej zorientowaną w funkcjonowaniu rynku finansowego. Bank jednak zaniechał dopełnienia tego obowiązku. Informacja dotycząca ryzyka kursowego była niepełna, skrótowa i niewystarczająca. Skala ryzyka kursowego wymagała od banku przedstawienia symulacji obrazującej wpływ znacznego wzrostu kursu waluty obcej na wysokość rat pożyczki i całego zadłużenia pożyczkobiorcy, jak również wykresu obrazującego zmiany wcześniejsze zmiany kursu CHF/PLN przez odpowiednio długi okres, tymczasem pozwany nie wypełnił tych wymogów. Zabrakło także pouczeń o realnych skutkach znacznego zmiany kursu waluty obcej, w szczególności o tym, że skala ryzyka kursowego jest nieograniczona, a pożyczkobiorca w praktyce nie ma żadnej możliwości zabezpieczenia się przed tym ryzykiem. Powyższe zaniechania informacyjne są szczególnie istotne, jeśli wziąć pod uwagę indywidualną sytuację strony powodowej, w tym jej wykształcenie i doświadczenie dowodowe (opisane w stanie faktycznym niniejszego uzasadnienia) oraz fakt, że nie posiadała ona dochodów ani oszczędności w CHF.

Klauzula ryzyka kursowego w umowie pożyczki denominowanej w walucie obcej określa samą kwotę pożyczki, czyli najistotniejsze postanowienie umowy pożyczki. A zatem nie ma w ogóle możliwości, aby „luka” powstała po tej klauzuli mogła zostać uzupełniona przepisem prawa krajowego.

Niejednoznaczność i abuzywność klauzul przeliczeniowych.

Klauzule przeliczeniowe nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.), tj. prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG), ponieważ ich treść nie pozwala na stwierdzenie, w jaki sposób pozwany bank ustala kurs CHF dla celu wykonania umowy pożyczki, a także kształtują one prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). W oparciu o te postanowienia pożyczkobiorca został obciążony koniecznością pokrywania kosztów spreadu (różnicy pomiędzy kursem kupna i sprzedaży waluty obcej), pomimo że koszty te nie odpowiadały żadnej usłudze świadczonej przez bank na rzecz klienta, a służyły jedynie pokryciu kosztów udzielenia przez bank pożyczki i zabezpieczenia banku przed ryzykiem kursowym, a w umowie brak jest jednoznacznej informacji o tym, że konsument ponosi takie koszty, jaka jest ich wysokość i z czego one wynikają. Ponadto klauzule przeliczeniowe dawały pozwanemu bankowi w istocie całkowitą

swobodę w sposobie kształtowania wysokości kursu waluty obcej, ponieważ postanowienia umowy w żaden sposób nie precyzowały, w oparciu o jakie zasady kurs waluty obcej miał być ustalany przez bank. Tym samym bank mógł ustalić ten kurs na dowolnym poziomie, nawet oderwanym od jakiegokolwiek kursu występującego na rynku, ze szkodą dla pożyczkobiorcy. Jednocześnie pożyczkobiorca w żaden sposób nie mógł się sprzeciwić wysokości kursu narzuconego przez bank i był zmuszony stosować się do niego, gdyż nie miał możliwości spłaty rat pożyczki bezpośrednio w walucie obcej. W rezultacie bank w oparciu o klauzule przeliczeniowe uzyskał rzeczywistą możliwość dowolnego kształtowania wysokości świadczeń pożyczkobiorcy i własnych, co jest w oczywisty sposób sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta.

Jedynie na marginesie należy zauważyć, że nic nie stało na przeszkodzie, aby do przeliczenia wypłacanej kwoty pożyczki i spłacanych przez pożyczkobiorcę rat bank dokonywał przeliczeń kursowych nie według ustalanych przez siebie kursów, lecz według kursów średnich NBP, tak jak dla opłat i prowizji (§ 3 ust. 2 pkt 1-2 umowy).

Należy przy tym zwrócić uwagę, że konstrukcja pożyczki denominowanej determinowała to, że zakres swobody banku w kształtowaniu praw i obowiązków stron był jeszcze dalej idący aniżeli przy pożyczce indeksowanej. Mianowicie w pożyczce indeksowanej kwota pożyczki była od początku podana w PLN, a zatem umowa przewidywała wprost wysokość świadczenia, które ma spełnić bank. Natomiast z uwagi na fakt, że w pożyczce denominowanej kwota pożyczki była wskazana w CHF, a jej wypłata była dokonywana w PLN po dokonaniu przeliczenia przez bank, oznaczało to, że w tego rodzaju pożyczce bank decyduje nie tylko o wysokości świadczeń spełnianych przez pożyczkobiorcę, ale także o wysokości świadczenia spełnianego przez siebie.

Sąd dokonał oceny, czy postanowienia umowne są niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), według stanu z chwili zawarcia umowy.³ Tym samym dla powyższej oceny nie miały żadnego znaczenia okoliczności takie jak sposób wykonywania umowy, wieloletnie wykonywanie umowy przez pożyczkobiorcę bez żadnych zastrzeżeń, faktyczny sposób ustalania wysokości kursów waluty obcej przez bank i ich relacja do innych kursów występujących na rynku, późniejsze zmiany regulaminu pozwanego banku, późniejsze zmiany stanu prawnego (w szczególności wejście w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw) czy kwestia ewentualnego zawarcia przez strony aneksu do umowy pożyczki upoważniającego pożyczkobiorcę do spłaty rat pożyczki bezpośrednio w walucie obcej. Dla oceny abuzywności klauzul przeliczeniowych nie miało znaczenia, że wybór pożyczki powiązanego z kursem waluty obcej pozwalał pożyczkobiorcy na skorzystanie z niższego oprocentowania (LIBOR CHF).

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta, zatem brak jest podstaw do modyfikacji tych postanowień lub uznania, że nie wiążą one konsumenta jedynie w pewnym zakresie ani uzupełnienia powstałej po tych postanowieniach „luki” jakkolwiek treścią, w tym w szczególności przepisami prawa krajowego. Odmienne zapatrywanie byłoby sprzeczne z brzmieniem oraz celem przepisów art. 385¹ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG.⁴ Przede wszystkim zaś uzupełnienie umowy przepisem prawa krajowego nie może mieć miejsca w sytuacji, w której usunięcie z umowy nieuczciwego warunku prowadzi do jej nieważności, która jest akceptowana przez konsumenta,⁵ zaś w niniejszej sprawie pożyczkobiorca nie zgodził się na obowiązywanie umowy z nieuczciwymi warunkami ani na uzupełnienie jej treści przepisem prawa krajowego, natomiast wyraził zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadomym wynikających z tego konsekwencji. Co więcej, przepisem krajowym służącym uzupełnieniu treści umowy nie mogłyby być art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 24.01.2009 r., ponieważ jest on przepisem prawa krajowego o charakterze ogólnym, który nie ma zastosowania konkretnie do umów zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem.⁶

Nieważność umowy.

Klauzula ryzyka kursowego określa główny przedmiot umowy i charakteryzuje jej istotę, a zatem uznanie tego postanowienia umownych za niedozwolone skutkuje brakiem możliwości wykonywania umowy pożyczki i tym samym powoduje jej nieważność. Także uznanie samych klauzul przeliczeniowych za niedozwolone postanowienia umowne

skutkuje nieważnością całej umowy pożyczki, ponieważ postanowienia te oznaczają główny przedmiot umowy i określają sposób jej wykonywania – skoro zaś nie jest możliwe określenie sposobu wykonywania umowy, to musi ona być uznana za nieważną. Stanowisko to przeważa w aktualnym orzecznictwie.⁷

Należy przy tym mieć na uwadze, że w przypadku pożyczki denominowanej, który podlegał wypłacie tylko w PLN, skutek w postaci nieważności umowy wobec stwierdzenia abuzywności klauzuli przeliczeniowej dotyczącej wypłaty pożyczki w złotych po kursie kupna banku jest jeszcze bardziej ewidentny aniżeli w przypadku innych umów pożyczki powiązanych z walutą obcą. Skoro bowiem kwota pożyczki była wyrażona w CHF, lecz wypłata pożyczki była możliwa tylko w PLN, to wyłączenie z umowy regulującej sposób przeliczenia CHF na PLN dla celu wypłaty pożyczki powoduje, że nie jest w ogóle możliwe ustalenie kwoty PLN, w której pożyczka ma zostać wypłacona, a tym samym nie jest możliwe ustalenie treści podstawowego świadczenia banku. Stanowisko to znajduje oparcie w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego, który wskazał, że „umowa jest umową kredytu denominowanego, w której określono kwotę pożyczki w walucie obcej i przewidziano jednocześnie, że wypłata powinna nastąpić w złotych. Eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, że nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie.”⁽⁸⁾

Stanowisko to ma zastosowanie również do umowy pożyczki hipotecznej. Faktem jest, że w dawniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszczano możliwość utrzymania w mocy umowy kredytu denominowanego po stwierdzeniu bezskuteczności niedozwolonych klauzul przeliczeniowych przez uznanie, że kwotą pożyczki nie jest kwota wskazana w umowie w CHF,⁽⁹⁾ lecz kwota faktycznie wypłacona przez bank w PLN, jednak zabieg ten de facto stanowi niedopuszczalną ingerencję Sądu w treść umowy wykraczającą poza ramy wynikające z art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG, która została wprost wykluczona w aktualnym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości.⁽¹⁰⁾

Co więcej, przedstawione stanowisko Sądu Najwyższego budzi zastrzeżenia z tej przyczyny, że czyni niemożliwym ustalenie kwoty pożyczki (czyli najważniejszego postanowienia umowy pożyczki) w inny sposób niż kwota, która została faktycznie wypłacona przez bank, a tym samym więc niemożliwa jest weryfikacja, czy bank spełnił swoje świadczenie prawidłowo, skoro jakakolwiek kwota wypłacona przez bank w PLN zostanie uznana za kwotę pożyczki, co w istocie pozwala bankowi na dowolne ustalenie wysokości świadczenia, co przecież zostało uznane za przyczynę abuzywności klauzul przeliczeniowych.

Jednocześnie strona powodowa stanowczo wyraziła zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadoma wynikających z tego konsekwencji. Należy tutaj zwrócić uwagę, że wprawdzie art. 385¹ § 1 k.c. (ani art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13) nie wskazuje wprost na sankcję nieważności umowy zawierającej niedozwolone postanowienia umowne, niemniej jednak jeżeli te niedozwolone postanowienia umowne określają świadczenia główne umowy, to należy przyjąć, że w takiej sytuacji sankcja nieważności całej umowy będzie mieć podstawę w art. 58 § 1 k.c.

Jednocześnie brak jest podstaw do uznania umowy pożyczki za bezwzględnie nieważną. Zawieranie umów pożyczek powiązanych z walutą obcą (indeksowanych i denominowanych) jest i było dopuszczalne w świetle art. 353¹ k.c. Jak wyjaśniono wcześniej, postanowienia umowne obciążające pożyczkobiorcę nieograniczonym ryzykiem kursowym oraz dające bankowi całkowitą swobodę w kształtowaniu kursu waluty obcej stanowią niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ § 1 k.c.), co wyłącza możliwość uznania ich za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.) lub sprzeczne z naturą stosunku prawnego pożyczki denominowanej w walucie obcej (art. 353¹ k.c.).¹¹

Interes prawny.

Roszczenie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy wynikającego z nieważności umowy zasługuje na uwzględnienie, ponieważ umowa pożyczki jest nieważna, a strona powodowa posiada interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. Mianowicie okres pożyczki wskazany w umowie jeszcze nie upłynął, zaś bank stoi na stanowisku, że umowa jest ważna, domaga się od pożyczkobiorcy zapłaty kolejnych rat pożyczki i nie wyraża zgody na wykreślenie z księgi wieczystej hipoteki zabezpieczającej roszczenia banku wynikające z umowy. Wobec tego

powództwo pożyczkobiorcy o zapłatę nie kończyłoby definitywnie sporu stron dotyczącego oceny, czy umowa jest ważna.¹²

Świadczenie nienależne.

Nieważność umowy pożyczki ex tunc oznacza, że wszystkie świadczenia spełnione na jej podstawie stanowią świadczenia nienależne (condictio sine causa) podlegające zwrotowi na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. Natomiast okoliczność, że bankowi przysługuje wobec pożyczkobiorcy roszczenie o zwrot równowartości wypłaconego kapitału pożyczki nie ma w tym względzie znaczenia (z zastrzeżeniem skutków wynikających z ewentualnego wniesienia przez pozwanego powództwa wzajemnego bądź podniesienia zarzutu potrącenia lub zatrzymania).¹³ Wobec tego brak jest podstaw do oddalenia powództwa o zapłatę na podstawie art. 409 k.c., art. 411 pkt 2 k.c., art. 411 pkt 4 k.c. czy jakiegokolwiek innej (w tym także art. 5 k.c.).

Strona powodowa uiszczała wobec pozwanego łącznie kwotę 61.769,82 zł tytułem spłaty rat pożyczki w okresie od dnia 12.11.2010 r. do dnia 12.05.2014 r., a zatem należność w tej wysokości należało zasądzić na rzecz strony powodowej od pozwanego.

Sposób zasądzenia świadczenia.

Raty kredytu były przez powodów regulowane w częściach, przy czym powodowie M. i P. D. są małżonkami we wspólności majątkowej, wobec czego część dochodzonego świadczenia zasądzono na ich rzecz do ich majątku wspólnego (jak słusznie wskazuje się w literaturze, „Poprawną formułą jest więc tutaj „zasądzenie świadczenia na rzecz powodów”; bez zastosowania konstrukcji zasądzenia solidarnego, ale też bez rozdzielania świadczenia na części przypadające każdemu z małżonków. Jest zaś oczywistością, że zasądzone na rzecz obojga małżonków świadczenie wejdzie, po jego wyegzekwowaniu, do majątku wspólnego małżonków; stanowiącego przedmiot wspólności łącznej.”¹⁴), natomiast pozostała część zasądzono na rzecz powódki M. D. (1). Postępowanie dowodowe nie pozwoliło na ustalenie konkretnej wysokości części rat uiszczonych przez powodów, jednak w oparciu o przeprowadzone w sprawie dowody, w tym w szczególności zaświadczenia bankowe i przesłuchanie powodów, przy zastosowaniu art. 322 k.p.c. Sąd stwierdził, że M. D. (1) opłacała raty kredytu w średniej wysokości około 100 miesięcznie, pozostała część była regulowana przez P. i M. D. (2). Skoro zatem żądanie pozwu obejmuje okres od dnia 12.11.2010 r. do dnia 12.05.2014 r., w którym zostały uiszczone 43 raty w łącznej kwocie 61.769,82 zł, to oznacza, że M. D. (1) w tym okresie zapłaciła 4.300 zł, a M. i P. D. zapłacili 57.469,82 zł, a zatem kwoty w tej właśnie wysokości zostały zasądzone na rzecz poszczególnych powodów. Poszczególne części roszczenia zostały zatem zasądzone w ten sposób, w jaki określili je powodowie w piśmie procesowym z dnia 16.03.2023 r., w odpowiedzi na które pełnomocnik pozwanego w piśmie procesowym z dnia 11.05.2023 r. wskazał, że „Wyliczenia strony powodowej, w tym zakresie, pod względem arytmetycznym są prawidłowe.”

Zarzut przedawnienia.

Zarzut przedawnienia podniesiony przez pozwanego był nieskuteczny. Strona powodowa dochodziła w niniejszej sprawie zwrotu świadczenia nienależnego (art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c.). Przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu i świadczeniu nienależnym nie przewidują żadnego szczególnego terminu przedawnienia, a zatem zastosowanie znajdują zasady ogólne. Zgodnie z art. 118 k.c. i art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych przed dniem 9.07.2018 r. przedawnia się po upływie terminu 10 lat, a roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych od tej daty przedawnia się po upływie 6 lat, z końcem roku kalendarzowego. Termin przedawnienia roszczenia konsumenta o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie umowy pożyczki, która jest nieważna bądź zawiera niedozwolone postanowienia umowne rozpoczyna bieg z dniem, w którym konsument dowiedział się (lub przy zachowaniu należytej staranności powinien był się dowiedzieć) o tym, że umowa jest nieważna lub że zawiera niedozwolone postanowienia umowne.¹⁵ Z przeprowadzonych w sprawie dowodów z dokumentów i przesłuchania strony powodowej nie wynika,

aby dowiedziała się o zawarciu w umowie niedozwolonych postanowień umownych wcześniej niż w 2020 r., a zatem należało przyjąć, że w tym roku rozpoczął się bieg terminu przedawnienia (art. 120 § 1 k.c.) roszczenia pożyczkobiorcy o zapłatę, który nie upłynął jeszcze w dniu złożenia pozwu, kiedy to doszło do przerwania biegu tego terminu (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.).

Zarzut zatrzymania.

Zarzut zatrzymania podniesiony przez pozwanego (k. 250) okazał się nieskuteczny, ponieważ umowa pożyczki nie jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 2 k.c.¹⁶, co wyklucza możliwość zastosowania art. 496 i 497 k.c. w stosunku do tej umowy.

Odsetki.

Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego stanowi roszczenie bezterminowe, a zatem staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty (art. 455 k.c.). Z dowodów przeprowadzonych w sprawie nie wynika, aby przed wszczęciem niniejszego procesu pozwanemu zostało doręczone pismo obejmujące żądanie zapłaty kwoty dochodzonej przez stronę powodową w niniejszej sprawie. Wobec tego funkcję wezwania do zapłaty spełnił odpis pisma procesowego powodów z dnia 16.03.2023, który został doręczony stronie pozwanej w dniu 27.04.2023 r., co oznacza, że pozwany powinien był spełnić świadczenie dochodzone pozwem w terminie 14 dni od tej daty, a zatem pozwany popadł w opóźnienie z dniem 12.05.2023 r. i od tej daty zostały od niego zasądzone odsetki ustawowe za opóźnienie na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. Jako wezwanie do zapłaty kwoty dochodzonej ostatecznie nie mógł być potraktowany pozew w pierwotnej wersji, skoro obejmował on żądanie zasądzenia kwot na rzecz poszczególnych powodów w innej wysokości, a tym samym obejmował inne roszczenie aniżeli sprecyzowane w piśmie procesowym z dnia 16.03.2023 r.

Koszty procesu.

Pozwany przegrał sprawę niemal w całości, co uzasadniało zasądzenie od niego na rzecz strony powodowej całych kosztów procesu na podstawie art. 100 k.p.c. obejmujących kwoty:

- 1.000 zł tytułem równowartości opłaty od pozwu,
- 51 zł tytułem równowartości opłaty skarbowej od pełnomocnictwa,
- 10.800 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego w stawce wynikającej z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

ZARZĄDZENIE

(...),

(...).

1 vide wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20.09.2017 r., C#186/16, A., pkt 49-50,

2 vide:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,

3 por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2018 r., III CZP 29/17,

4 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3.10.2019 r., C-290/18, D.,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...),
- 5 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 78,
- 6 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 76,
- 7 por.:
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11.12.2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 415/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 975/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.03.2022 r., II CSKP 459/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.03.2022 r., II CSKP 532/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 285/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 382/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r., II CSKP 1030/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 797/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 971/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 985/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 403/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 419/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 796/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 943/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.05.2022 r., II CSKP 650/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2022 r., I CSK 2314/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15.06.2022 r., I CSK 2326/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., I CSK 2538/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., I CSK 2722/22,
- 8 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.05.2022 r., II CSKP 650/22,

9 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29.10.2019 r., IV CSK 309/18,

10 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 79, 83-84,

11 por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.04.2022 r., III CZP 40/22,

12 por.:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 163/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r., II CSKP 1030/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 797/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,

13 por.:

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,

14 por. Edward Gniewek, O wadliwościach stosowania zasad solidarności czynnej w postępowaniu sądowym – uwag kilka, MOP 2009, Nr 3, str. 121,

15 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9.07.2020 r., (...) i (...), C#698/18 i C#699/18,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 16.07.2020 r., (...) i (...), C#224/19 i C#259/19,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22.04.2021 r., (...), C-485/19,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 10.06.2021 r., (...), C-776/19 - C-782/19,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., (...), C-80/21 – C-82/21,

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13.01.2022 r., III CZP 61/22

16 vide:

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27.07.2017 r. VI ACa 534/16,

- M. Załucki (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Wyd. 3, Warszawa 2023, komentarz do art. 720 k.c., pkt 3,

- E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Wyd. 10, Warszawa 2021, komentarz do art. 720 k.c., pkt 5,

- K. Pietrzykowski (red.), Kodeks cywilny. T II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające, Wyd. 10, Warszawa 2021, komentarz do art. 720 k.c., pkt 5.